

Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi ve Bir Siyasi Transformasyon Örneği olarak İtalya

TASAM Stajyeri

Batuhan Köroğlu

Öz

Avrupa'da aşırı sağın içinde bulunduğumuz son 40 yılda bir yükseliş yaşadığını söylemek mümkündür. Aşırı sağın bu yükselişinde hem iç hem dış pek çok dinamik bulunmaktadır. Bu dinamiklerin anlaşılması için öncelikle aşırı sağın anlamlandırılması ve son yıllarda aşırı sağın yükselişine neden olan siyasal dönüşüm ortamının açığa çıkartılması gerekmektedir. Aşırı sağın yükselişi sonucu demokratik kurumların devamlılığı ve popülizm - demokrasi dengesinin ne ölçüde şekilleneceği Avrupa için bir merak konusudur. Bu merakın anlamlandırılması adına, İtalya'da yeniden iktidarı kazanan aşırı sağın, tarihsel sürecini ve günümüzdeki konumunu kavramak oldukça kritiktir. Bu çalışma kapsamında Avrupa ve İtalyan aşırı sağının yapısı tarihsel süreç hesaba katılarak anlamlandırılacak, Avrupa özelinde aşırı sağa doğru yaşanan ivmelenmenin nedenleri İtalya örneği üzerinden kavranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aşırı sağ, Popülizm, Avrupa, Transformasyon, İtalya

Abstract

The far right in Europe has experienced a rise in the last 40 years. There are many internal and external dynamics in this rise of the extreme right. In order to understand these dynamics, first of all, it is necessary to make sense of the extreme right and to reveal the political transformation environment that has led to the rise of the extreme right in recent years. It is a matter of curiosity for Europe to what extent the continuity of democratic institutions and the balance of populism and democracy will be shaped due to the rise of the extreme right. In order to make sense of this curiosity, it is very critical to understand the position of the extreme right, which has regained power in Italy in the historical process and today. Within the scope of this study, the structure of the European and Italian extreme right will be explained by taking into account the historical process, and the reasons for the acceleration towards the extreme right in Europe will be comprehended through the example of Italy.

Keywords: Far-right, Populism, Europe, Transformation, Italy

Giriş

Aşırı sağ, radikal sağ veyahut ırkçılığa alan tanıyabilen oluşumlar olarak adlandırılan politik ve toplumsal hareketlerin kökeni ulus – devlet organizasyonun oturması ve milliyetçiliğin geçirdiği evrelerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenilebilir. Aşırı sağ kavramı, genel hatları ile aşırı milliyetçi, yabancı düşmanı, kökten dinci görüşlere sahip kişileri, grupları veyahut siyasi partileri tanımlamak adına kullanılmaktadır (Carlisle, 2005, s.693). Aşırı sağ her ne kadar tanımı gereği ilk olarak ırkçılıkla özdeşleştirilse de; bu oluşumları yalnızca ırkçılıktan ibaret saymak anakronizmden ibaret kalacaktır. Aşırı sağ hareketler, özellikle Avrupa özelinde incelediğimizde, içerisinde kimi zaman piyasa karşıtlığı kimi zaman ise piyasa savunuculuğuna sahip, sistem düşmanlığı, anti- semitizm, İslamofobi, yabancı düşmanlığı, demokrasi karşıtlığı, Avrupa şüpheciliği, göçmen karşıtlığı gibi pek çok unsuru da beraberinde barındırabilen hareketlerdir. Bu değerlendirme yapılırken, aşırı sağ oluşumların her ülkede kendine özgü dinamikler barındırdığı ve mevcut sosyo-politik konjonktürün gerekliliklerine göre şekil aldığı unutulmamalıdır.

Bu makalede temel olarak aşırı sağın Avrupa'daki yükselişi çeşitli ülke dinamiklerince incelenecek, aşırı sağın yükselişi demokrasi - popülizm dengesinde açıklanacaktır. İtalya örneği üzerinden Avrupa'nın yaşadığı ideolojik transformasyon ve popülizm, aşırı sağın yükselişi anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Aşırı sağ partilerin Avrupa özelinde son yıllarda artışta olduğu gözlemlenmektedir. Aşırı sağın uzun tarihsel süreçlerden beri politik arenada yer bulabilmesi bunun bir fenomen değil süreç olduğunun kanıtıdır. Aşırı sağ partiler, yapısı gereği her ne kadar iktidara gelemeseler de buldukları ülkelerin kamu politikalarını ve politika üretim tarzlarını şekillendirebilmektedirler. Bu nedenle aşırı sağ oluşum ve partiler incelenirken yalnızca iktidarı elde etme dengesinde değil genel siyasete olan etkileri referans alınacaktır.

1) Avrupa'da Aşırı Sağ Kavramı ve Nitelikler

Tarihsel perspektifte ele aldığımızda, içinde bulunduğumuz son demokratik yüzyılda aşırı sağ oluşumların çeşitli ortamlarda yükseldiğini ve birtakım kırılma noktalarında düşüş yaşadığını gözlemek mümkündür. Avrupa özelinde aşırı sağ grupların genel olarak yabancı karşıtlığı ve aşırı milliyetçilikle özdeşleştiği düşünülse de bazı aşırı sağ partiler kültürel solun getirdiği eşcinsellik ve feminizm gibi değerlere karşı çıkabildiği görülmektedir. Ekonomik olarak bazı aşırı sağ partilerin özelleştirmeci, bazılarının ise devletçi olduğundan bahsetmek mümkündür. Aynı zamanda, birçok aşırı sağ parti buldukları ülkelerin toprak bütünlüğünü savunsa da

İtalya'nın kuzeyinin ayrı özerk bir yapıya kavuşmasını isteyen Kuzey Ligi ve Belçika'daki Flaman bölgesinin ayrırılığını savunan Flaman Bloğu örneklerinde olduğu gibi ayrılıkçı aşırı sağ partilerden de bahsetmek mümkündür. (Celep, 2008)

Aşırı sağ partilerin, genel olarak demokratik sistemin boşluklarında ve olağanüstü ortamlarda daha çabuk taraftar topladığı söylenilebilir. Demokrasi, makul ve olağan durumların rejimidir, istişare odaklıdır ve bu nedenle ağır hareket eder. Fakat savaş, kriz gibi olağanüstü durumlar olağanüstü tedbirleri ve reaksiyonları gerektirir. Bu nedendir ki; olağanüstü durumların, içerisinde dinamizm ve otorite vurgusu barındıran aşırı sağ hareketler toplumların nezdinde bir alternatif olarak gözükmektedir. 2. Dünya savaşı öncesi, Almanya ve İtalya'daki tecrübeler her ne kadar radikal örneklerle olup, aşırı sağın bazı dinamiklerini taşıyor olsa da bugünkü anlamda aşırı sağ iktidarları olarak adlandırmak hatalı olacaktır.

Avrupa'da farklı ülkelerde aşırı sağ oluşumlar farklı zamanlarda ortaya çıkıp ayrı dinamikler sunmaktadır. Ancak aşırı sağ oluşumları genel itibariyle, milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, otoriter – hiyerarşik aile ve toplum tasavvuru, demokrasi karşıtlığı gibi konularla özdeşleştirmek mümkündür. Bu maddeler dikkate alındığında aşırı sağ parti ve oluşumların artık bugüne ait bir kavram olduğu ve soğuk savaş terminolojileriyle özdeşleştirilmemesi gerektiği kavranmalıdır. Çünkü artık günümüzde eski aşırı sağ partiler ile yeni aşırı sağ partiler arasında bir farkı gözleyebilmek oldukça kolaydır. İngiliz Milli Partisi (*British National Party*), Almanya Milli Demokratik Parti (*Nationaldemokratische Partei Deutschlands*), İtalyan Toplumsal Hareketi (*Movimento Sociale Italiano*) gibi eski aşırı sağ partilere bakıldığında, Nazist ve Faşist geleneğe sahip çıktıkları aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı öncesi kurulan köklü partilerin devamı niteliğinde oldukları görülmektedir. Yeni aşırı sağ partilere baktığımızda ise Faşist ve Nazist geleneği reddeden eski siyasal oluşumlardan bağımlı koparttığını iddia eden ve demokratik katılım ortamına daha uygun hareket eden bir siyasal yapı gözlenmektedir. Bu minvalde aşırı sağ partileri, eski aşırı sağ partiler ve yeni aşırı sağ partiler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Mudde'un kavramsallaştırmasına göre aşırı sağ partiler genel itibariyle dört başlıkta toplanabilir. Bu başlıklardan birincisi, ulus devlet yapısının temel niteliklerini içinde barındıran millet esaslı devlet yapısına dayalı bir milliyetçilik anlayışıdır. Bu anlayışta mono-kültürel bir toplum yapısı ortaya konur. İkinci olarak, 'xenophobia' yani yabancı karşıtlığı söz konusudur. Yabancı kitleler tek tip toplum yapısına zarar verdiği için bu gruplar sapkın gruplar olarak adlandırılır. Bu sapkın gruplar, göçmenler, Araplar, Yahudiler, Müslümanlar, eşcinseller olabildiği gibi NATO, AB gibi küresel oluşumlar da bir dış düşman olarak adlandırılıp bu

sapkın grupların içerisine dâhil olabilmektedir. Üçüncü ana başlık: devlet kaynaklarının dağıtımında yabancıların dışlanmasını öngören refah şovenizmidir. Kaynak dağıtımının yalnızca esas olan ve ayrıcalıklı sınıfa aktarılmasını öngören bu kavram, monokültürel yapıyı koruması ve yabancı düşmanlığı içermesi sebebiyle ilk iki başlıkla yine ilintilidir. Dördüncü temel başlık: devlete ve düzene olan bağlılıktır. Bu bağlılık otoriteye olan talep ve totalitarizme duyulan ihtiyacın bir yansımasıdır. Beraberinde polis devleti gibi uygulamaları doğurması beklenilebilir. (Mudde,2000)

Hainsworth'a (2000) göre aşırı sağın en genellenebilir özellikleri arasında, anti-demokrasi, refah şovenizmi ve güçlü devlet isteği yatar. Ek olarak aşırı sağın içerisindeki totaliter kimlik, demokrasi açısından bir tehdittir. Sosyal harmoniyi hedef aldığı için çoğulculuğa, ırksal, kültürel çeşitliliği hedef aldığı için de evrensel eşitliğe karşı çıkmaktadırlar. (İgnazi, 2003) Bu yüzdendir ki; her ne kadar aşırı sağ partiler demokratik ortam içerisinde kendilerini gösterebilirler dahi demokrasi ve aşırı sağ birbirlerinin boşluklarından faydalanan ve birbirlerini lağvetmek isteyen kavramlardır. Tabii bu noktada, aşırı sağ partilerin demokratik sistemde yer almalarının bir sonucu olarak sistem tarafından pasifleştirilmelerini ve oyunu kuralına göre oynamak zorunda kaldıklarını unutmamak gerekir. Yani genel yapı içerisinde, aşırı sağ partiler geleneksel ortamda çoğunlukla demokratik yapıya ve çözümlere karşı konumdadır ancak demokratik pratiklerce elde edilen getiriler aşırı sağ partileri de zaman içerisinde dönüştürmüş ve düzenle uyumlu hale getirmiştir. Bu hususlar dikkate alındığında, demokrasinin temel unsurları olan eşitlik ve bireysel özgürlüğün karşısında politik tutumları barındıran aşırı sağın demokrasi karşısında bir örgütlenme olduğu, hatta demokrasi için bir tehdit olduğu söylenilebilir fakat yukarıda bahsedildiği üzere her ne kadar içerisinde demokrasi karşıtlığı barındırır da aşırı sağ partiler de demokratik arenada boy göstermektedir ve en nihayetinde demokrasi özü gereği kendini lağvetmeyi bile vaat edebilmektedir. Dolayısıyla, aşırı sağ partilerin demokrasileri otoriter-özgürlükçü dengede değiştirdiklerini söylemek mümkündür. İleri demokrasinin oturduğu ülkelerdeki kurumsallaşma ve demokratik değerlere olan bağlılığa rağmen aşırı sağın çeşitli ülkelerdeki yükselişi demokrasi adına düşündürücüdür.

2) Aşırı Sağ mı Popülizm mi?

Avrupa genelinde aşırı sağ partilerin varlıkları ve seçim sonuçları irdelendiğinde, Avrupa'nın farklı ülkelerinde farklı nitelikte partilerin varlığı görülecektir. İtalya ve Avusturya gibi köklü aşırı sağ parti geleneğine sahip ülkeler dışında bakıldığında, 1970'lerden günümüze artan bir aşırı sağ parti yapılanmasından bahsetmek mümkündür. Bu noktada 70'lerde başlayan süreçten bugüne popülist siyasal oluşumlarla aşırı sağ partilerin ortaklaşa hareket ettiği ve popülist

söylemlerin aşırı sağ partiler tarafınca sıkça telaffuz edildiği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada sağ popülizm ve aşırı sağın birbirini besleyen iki kavram olduğu farkına varılmalıdır. Sağ popülist söylemler pek çok açıdan aşırı sağ oluşumların politika üretim tarzına ve fikri zeminlerine uyuşmaktadır. Böylece sağ popülizm hem aşırı sağ partiler tarafından kullanılmakta hem de aşırı sağ söylemler sağ popülist ifadeleri etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Bu noktada sağ popülizm ve aşırı sağ ayrımı her ne kadar paralel hareket ediyor gibi gözükse de bu kavramların ayrı kavramlar olduğu, her sağ popülist liderin aşırı sağcı olmadığı bilinmelidir. Örneğin; son yıllarda her ne kadar milliyetçi, AB karşıtı politikalar üretilip göçmen karşıtlığıyla öne çıkan bir lider olsa da; Macaristan lideri Orban'ı ve partisini aşırı sağ olarak nitelendirmek mümkün müdür? Orban bir aşırı sağcı mıdır yoksa bir sağ popülistten mi ibarettir? Aşırı sağın Avrupa'daki genel yapıda AB karşıtlığı ve artan göçmen kriziyle birlikte popülist söylemlere iyice sarılması, Avrupa'nın popülist liderlerini de aşırı sağ cephede yer almış gibi göstermektedir. AB ve göçmen karşıtlığı her ne kadar aşırı sağ partilerin de savunabileceği bir karşıtlık olsa dahi bu söylem ve tutumlara her sarılan lideri aşırı sağcı olarak adlandırmak doğru değildir. Dahası, popülizm yalnızca sağ ideolojinin tekelinde olan bir olgu değildir. Sol popülizm de bir o kadar mümkündür.

Bütün bunlar göz önüne alındığında Avrupa'daki mevcut siyasal konjonktür gereği yaşanan krizlere ve mevcut olumsuz yapıya bir karşıtlık unsuru olarak sağ popülist ifadelerin kullanımı oldukça yaygın hale gelmiştir. Bu ölçüde Avrupa ve hatta Dünya özelinde, son yıllarda siyasetteki söylemsel iktidarın sağ popülist ifadelerle sıkıştığı ve popülizmin çok daha kullanışlı bir konuma geldiği görülmektedir. Demokratik siyasetin çıkmazları, demokratik transformasyonu popülizme evirmiştir. Post-truth gibi hakikatin gölgelenme süreçlerinin giderek yaygın bir şekilde kullanılmasıyla popülizm demokrasi karşısında bir tehlike boyutuna ulaşmıştır. Bu tehlike unsurunun, Avrupa özelinde tekelinin aşırı sağda olduğunu söylemek mümkündür. Kısacası, demokratik transformasyon ve yaşanan olumsuzluklar sonucunda popülizm değişmez bir araç haline gelmiş ve aşırı sağ partiler tarafından sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum politik skalada merkezde gözlemlenen liderlerin de siyasal durum gereği sağ popülizme kaymalarına neden olmuş böylece sağ popülist liderler de yaygınlaşmıştır.

2.1) Refah Devleti Sonrası Aşırı Sağın Yükselişi

Bu noktada Fransızların muzaffer 30 yıl olarak adlandırdıkları refah devleti tecrübelerinden sonra yani 1980'lerin ortalarından itibaren neoliberal politikaların yoğunlaşmasıyla aşırı sağ partilerin genel anlamda yükselişinden bahsetmek mümkündür. Bu yükselişe milat olarak, 1981 seçimlerinde 0.18 oy olan Jean Marie Le Pen'in Millet Cephesi'nin, 1984 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %11 oy olarak, Avrupa Parlamentosu seçimlerine 7 vekil gönderebilmesi örnek gösterilebilir. Özellikle 1990'larda "Demir Perde'nin" yıkılmasıyla birlikte aşırı sağ partilerin daha da yükseldiğinden söz etmek mümkündür. Bu tarihlerde paralel olarak İtalya'da Milli İttifak, Danimarka'da Danimarka Halk Partisi, Hollanda'da Pim Fortuyn Listesi çeşitli seçim başarılarına imza atmıştır. 2000'leri başı itibariyle Avrupa'nın pek çok aşırı sağ partisi ya ciddi seçim başarıları elde etmiş ya da seçim ortağı olmayı başarmıştır. Günümüze yaklaşıldığında ise, 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde büyük başarı eden aşırı sağın ve beraberinde sağ popülizmin çeşitli başarılar elde ettiğini görmek mümkündür. Bu noktada, Macaristan'da 2010'dan bu yana iktidarda olan sağ popülist FIDEZST'den, 2017 Hollanda seçimlerinde %13,1 oy olarak meclise giren aşırı sağ ve popülist parti Özgürlük Partisi (PPV)'ye ve muhakkak ki 2022 itibariyle İtalya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez kazanan aşırı sağ parti İtalya'nın kardeşleri ve lideri Meloni örneklerine bakıldığında aşırı sağın bir yükseliş trendi içinde olduğunu görmek mümkündür.

Özellikle Avrupa Parlamentosu seçimleri incelendiğinde, aşırı sağ partilerin bu seçimlerde ciddi başarılar elde ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durumun nedeni olarak, aşırı sağ partilerin temel motivasyonunun AB'nin üstenci ve dokunulmaz tavrına ve AB'nin esas organı olan Avrupa Konseyi'nin iç yapısına bir karşıtlık barındırması gösterilebilir. Aynı şekilde, bireylerin oy tercihlerinde Avrupa Parlamentosunda daha milliyetçi ve korumacı grupların kendilerini daha iyi temsil edeceği görüşüne sahip olmaları da bir neden olarak görülebilir. Bu noktada aşırı sağ partilerin temel motivasyon ve oy kaynaklarından birisi de geleneksel partilerin uzun vadede sistemsel birtakım çıkmazlara yol açmasıdır. Aşırı sağ partiler bu kriz ortamlarında, bizzat kendi ülkelerinin geleneksel siyasi yapılarına saldırarak öfkeli ve kararsız seçmeni kazanmayı hedeflemiştir. Bu noktada, seçmen yapısının giderek siyasi elitlerin işaret ettiği kadar çok var olan sorunları en çok dile getiren yapıya göre şekillenmesi durumu aşırı sağ partilerin oylarını arttırmaktadır. Artık seçmenler tercihlerinde, eğitim seviyesi, kentlilik ne kadar yüksek olursa olsun memnuniyetsizlik kalemlerine göre yapmaktadır ve oy değişkenliği geçmişe nazaran çok daha fazladır. (Betz, 1993)

3) İtalya'da Aşırı Sağ ve Kökenleri

Avrupa’da aşırı sağın yükselişini ve sağ popülizm siyasetle aşırı sağ arasındaki farkı irdeleyebilmenin en iyi yollarından biri İtalya örneğini incelemek olacaktır. İtalya, 2. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında itibaren köklü aşırı sağ geleneğe sahip, aynı zamanda aşırı sağın yanı sıra sağ popülizmin de oldukça oturduğu bir örnektir. Avrupa’da siyasi transformasyonun sağ popülizm ve aşırı sağa doğru ivmelenmesinde, İtalya siyasal geleneğinin oldukça yüksek etkisi olduğundan söz edilebilir. İtalya, 2. Dünya savaşı öncesi faşist rejimle idare edilmiş, İkinci Dünya Savaşı’ndan yaşanan kayıp sonrası rejim düşse de, rejim taraftarlarınca aşırı sağ geleneğin idare edildiği bir ülkedir. Bu noktada, 2. Dünya savaşı öncesinde elde edilen faşist tecrübeler aşırı sağın gelişiminde belirli bir kök oluşturmuştur. Gramsci, İtalya’da oluşan faşizm kökünü parlamentarizm yozlaşması sonucu küçük burjuvanın kılık değiştirmesiyle açıklamaktadır. Orta sınıf bir bunalım yaşamıştır ve bu bunalımın sonucu olarak başlangıçta şiddet eylemleriyle toplumsal bir hareket başlatmış zaman içerisinde bir hareket sosyalistlerin varlığına karşı kapitalizmin muhafızlığına evrilmiştir. Yani İtalyan faşizminin çıkış noktalarından biri de parlamenter karşıtlığıdır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında, eski rejim savunucularının ve bizzat faşist rejimden kalma aktörlerin tekrar politik sahnede var olabilmesi aşırı sağ geleneğin muhafazasına ve aktarımıyla sonuçlanmıştır.

3.1) İtalya’da Aşırı Sağ Partilere Tarihsel Bakış

Bu hususta; İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1946 yılında kurulan *Movimento Sociale Italiano*, (İtalyan Toplumsal Hareketi, MSI) eski faşist rejim taraftarları ve savaş gazilerince kurulmuştur. Barındırdığı faşist gelenek ve statüko karşıtı tutum ile tipik bir eski aşırı sağ parti örneğidir. Partinin siyasi programı incelendiğinde; nostaljik faşizan ve otoriter tutumlara görmek oldukça kolaydır. Hem kapitalizme hem de sosyalizme karşıt olarak üçüncü bir yol olduğunu iddia eden İtalyan Toplumsal Hareketi, uzun yıllar yalnızca İtalya’nın değil Avrupa’nın en güçlü ve köklü aşırı sağ partisi olma unvanını korumuştur. (İgnazi ve Ysmal, 1992) İtalyan Toplumsal Hareketi’nin tek önemi yalnızca köklü geleneklere sahip bir aşırı sağ parti olması değil, aynı zamanda İtalya’da farklı aşırı sağ partilerin de öncüsü olmasıdır. İtalya’nın etnik ve bölgesel yapısı gereği, siyasal partilerin de Kuzey ve Güney kampları esas olmak üzere iki farklı fraksiyona sahip oldukları bilinmektedir. Genel olarak İtalyan sosyopolitik yapısı içinde bu farklılaşma görülse de İtalyan Toplumsal Hareketi özelinde net iki ayrı fraksiyondan bahsetmek mümkündür. Kuzey fraksiyonu, daha paramiliter, anti kapitalist ve burjuva karşıtı bir yapıdayken Güney fraksiyonu ise daha ılımlı, sisteme daha sıcak ve demokratik teamüller içerisinde politika üretim tarzını benimseyen sosyal muhafazakar kanadı temsil etmektedir. Kuzey fraksiyonu, demokratik kuralların ve ittifakların bir çözüm

olarak görülmesine şiddetle karşı çıkmış bundan ötürü daha keskin çözüm önerileri sunmuştur. Bu ikircikli yapı, 1956'da patlak vermiş ve İTH içerisinde Güney fraksiyon baskın gelmiştir. Bunun üzerine Kuzey fraksiyon, partiden ayrılarak Ordine Nouvo (Yeni Düzen) adlı partiyi kurmuştur (Caciagli, 1988). İtalyan Toplumsal Hareketi, dağılışına kadar zaman zaman Benito Mussoloni'nin torunu Alessandra Mussoloni'nin Napoli'de %44.4 oy alması gibi başarılarla imza atsa da, dağılışına kadar iktidar olmayı başaramamıştır. Ancak, 1994 yılında partinin lideri Fini, İTH'den farklı olarak yeni bir siyasi parti olan *Alleanze Nazionale*'ı (Milli İttifak) kurmuştur.

İTH, bu sürecin hemen ardından dağılmış ve resmen İTH'den Milli İttifak'a bir geçiş olmuştur fakat burada kritik olan husus, Milli İttifak'ın neredeyse kadro olarak İtalyan Toplumsal Hareketi'nin bir devamı olmasına rağmen söylemlerini değiştirip politik arenaya farklı bir biçimde çıkmasıdır. Yani, Milli İttifak her ne kadar bir aşırı sağ partinin devamı olsa da kuruluşundan itibaren söylemlerini ve sunuşunu çok daha ılımlaştırmış, demokratik sistemle barışık milliyetçi muhafazakâr bir parti görünümü sunmuştur. Aslında, Milli İttifak'la İtalyan aşırı sağ tam anlamıyla bir kabuk değiştirmiş ve ılımlılık postuna bürünmüştür. Bu ılımlı ortam seçimde karşılık bulmuş ve Milli İttifak, ilk girdiği 1994 seçimlerinde % 13,1 oy olarak İtalyan Toplumsal Hareketi'nin 49 yıllık siyasi ömrü boyunca alamadığı oyu almayı başarmıştır. Bu başarıda, Berlusconi'nin Milli İttifak'a olan yanaşmacı tavrı ve koalisyon fikrini ortaya atması oldukça kritik bir eşiktir. Bu seçimler sonucu koalisyon kurulmuş fakat uzun ömürlü olamamıştır. 1994'te Milli İttifak'ın bu başarısıyla, İTH tamamen çözülmüş ve 1 sene içerisinde kapanmıştır. Milli İttifak, her ne kadar kadro olarak İTH'nin bir devam olsa da parti, zaman içerisinde eski faşist sembol ve söylemlerden arınmış, demokrasiyle çok daha uygun bir politika tarzını benimsemiştir (Norris, 2005). Bu ılımlılık gömleği sayesinde, oylarını 15.7'ye kadar çıkarabilmiş ve 1994 – 2006 arasında İtalyan siyasetinde oldukça önemli bir yeri teşkil etmiştir. Milli İttifak'ın bu ılımlı tavrına karşıt olarak, eski faşist geleneğin asıl temsilcisi olduğunu iddia eden ayrılıkçı gruplar tarafından *Movimento Sociale-Fiamma Tricolore* (Toplumsal Hareket- Üç Renkli Alev) adlı bir parti daha kurulmuş fakat uzun vadede somut bir başarı elde edememiştir. Bu noktaya kadar İtalyan Toplumsal Hareketi'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte aşırı ve muhafazakâr sağ partiler açısından irdelendiğinde dört farklı siyasi partiye öncülük ettiğini ve izlerini hala bugün daha devam ettirdiğini söylemek mümkündür.

İtalyan Toplumsal Hareketi geleneğinden farklı olarak, dahası klasik üniter aşırı sağ partilerden de ayrılan Kuzey Ligi, temel olarak Kuzey bölgesinin üstün ayrıklığını savunan üniter yapı karşıtı bir İtalyan aşırı sağ partisidir. Kuzey Ligi, temel misyon olarak kendine Kuzey İtalya'yı

Güney'den kurtarmak olarak benimsemiştir. İçerisinde pek çok aşırı sağ parti gibi Avrupa şüpheciliği, faşist eğilimler, sağ popülizm gibi nitelikler barındırmasıyla sayıca sosyal bilimci tarafından aşırı sağ parti olarak tanınmaktadır. (Betz, 1998, Golder, 2003) Kuzey Ligi, yalnızca Kuzey İtalya'nın özerk yapıya kavuşmasını savunmakla kalmamış ilerleyen süreçlerde Kuzey İtalya'nın 'Padania' adında ayrı bir ülke olmasını da savunmuştur. Bu görüş dışarıdan bakıldığında her ne kadar aykırı ve uç olarak görülebilse de Kuzey Ligi'nin kuruluşu olan 1991 yılından bu yana 8 farklı seçime katıldığı ve 1994 yılında Berlusconi'nin Forza Italia'sı ve Milli İttifak'la seçim ittifakı yaparak %8.40'lık bir oya ulaştığı unutulmamalıdır. Özellikle en son yapılan 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %34,3'lük bir oy alarak, Avrupa Parlamentosu'na 28 temsilci göndermesi dikkat çekmektedir. Bu seçim başarıları beraberinde yönetsel getiriler de sağlamış ve parti, Draghi hükümetinde 3 bakanlık almış ve parti lideri Matteo Salvini başbakan yardımcısı olmuştur. Bu noktada parti lideri Salvini'nin sahip olduğu aşırı Avrupa karşıtı tutum ve 'İtalyan Brexit' önerilerine rağmen AB'ye olan desteğini açıklamış Draghi hükümetinde başbakan yardımcılığı elde etmesi aşırı sağın ve Kuzey Ligi'nin elde ettiği gücün bir kanıtıdır. Bütün bu hususlar dikkate alındığında, pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi İtalya özelinde de Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aşırı sağ partilerin çok daha yüksek oy alması gözden kaçmamaktadır. Bu durum yukarıdan bahsedilen AB'nin iç dinamiklerinin tabandaki karşılık bulamaması ve sonucunda AB şüphecisi aşırı sağ partilere yönelmesiyle oluşmaktadır.

3.2) Sağ Popülizm ve Aşırı Sağ Etkileşiminde İtalyan Merkez Sağı

İtalya'da aşırı sağın kurumsallaşmış yapısı ve İkinci Dünya Savaşı öncesi Faşizm geleneğinin bir etkisi olarak, sağ blok içerisinde, sağ popülizm ve sağ muhafazakarlıkla radikal sağ arasında gidip gelen çok sayıda politik partiden bahsetmek mümkündür. Aşırı sağın aktif yapısı ve bahsedilen köklü siyasal ortam, iktidar olamasa bile sağ popülizmi pek çok oranda İtalyan siyasetinin öznesi haline getirmiştir. Çoğu zaman ya aşırı sağ partiler düzenle uyumlu hale gelerek hem düzeni hem de kendilerini dönüştürmüş ya da merkez sağ partiler zaman içerisinde aşırı sağ partilerin söylemlerinde etkilenererek sağ popülizme kaymıştır. Bununla birlikte, İtalyan seçim sisteminin getirdiği ittifak zorunluluğu sebebiyle, İtalyan aşırı sağı ile İtalyan sağı arasında genel ölçüde bir seçim ittifakı söz konusudur. Bu seçim ittifakı, iki kutup arasındaki bağı ve etkileşimi artırmaktadır.

Bu noktada sağ popülizm ve aşırı sağın paralel olarak hareket ettiği ve birbirlerini besledikleri ifade edilebilir. Bu dönüşüm ve etkileşim ortamının İtalya özelinde en somut örneği muhakkak ki Berlusconi'nin Forza İtalya'sıdır. Hem Berlusconi hem de partisi, bir aşırı sağ parti olmasa

da içerisinde barındırdığı sağ muhafazakar değerler ve sağ popülist yapı hesaba katıldığında İtalyan sağını anlamlandırmak açısından oldukça önemli bir örnektir. Dahası, Berlusconi'nin Forza İtalya'sı pek çok seçimde aşırı sağın farklı unsurlarıyla seçim ittifakı yapmıştır. Yani, muhafazakâr sağ ile aşırı sağ İtalya'da birbirinden oldukça etkilenen ve yer yer iş birliğine girişen iki ayrı yapıdır. İtalya'da sıkça değişen seçim sistemlerinden sonra adeta seçim laboratuvarına dönüşen yapı beraberinde istikrarsızlığı doğurmuş ve değişen sistemler seçim ittifaklarını zorunlu kılmıştır. (Gençkaya, Şençelebi, 2021). Özellikle 1994 – 2001 arası dönemde bu zorunluluğa bağlı olarak, Aşırı sağın çeşitli unsurları ile Forza İtalya'nın seçim ittifakları görülmüştür. Bu değişken yapıya bağlı olarak, Berlusconi gibi figürler her ne kadar İtalyan siyasetinin uzun yıllar ana aktörlerinden olsa da yaşanan birtakım skandallar ve yönetimsizlik ortamı Merkez sağın kendi içerisinde farklı aktörler yaratmasına yol açmıştır. 2009 yılında kurulan Beş Yıldız Hareketi de bu farklı aktörlere iyi bir örnektir.

Beş Yıldız Hareketi, neo-liberal değerlere sahip çıkan yeşil ekonomiyi öngören ve içerisinde Avrupa şüpheciliği, göçmen karşıtlığı ve küreselleşme karşıtlığını barındıran yeni sağ bir parti olarak tanımlanabilir. Barındırdığı bu unsurlarca, aşırı sağın pek çok özelliğini taşısa da sağ popülist blokta konumlandırılması daha doğru olacaktır. Popülizmin İtalyan siyasetine etkisini anlamak adına, Beş Yıldız Hareketi'nin kuruluşundan kısa süre içerisinde elde ettiği önemli seçim başarılarını fark etmek oldukça mühimdir. Hareket, İtalyan seçim sisteminin değişkenliği ve baskın siyasal istikrarsızlık ortamlarından faydalanarak, hızlı bir şekilde kurumsallaşmaya gitmiş ve kısa sürede büyük seçim başarıları elde etmiştir. Bu ölçüde, Beş Yıldız Hareketi katıldığı ilk seçim olan 2013 seçimlerinde, %25 oy almış ve iktidar ortağı olmaya hak kazanmıştır. Kısa sürede elde edilen başarıyı, siyasal istikrarsızlık ortamında hızlı örgütlenme ve kitlelerin beklentilerini karşılayacak ölçüde popülist vaatlerle açıklamak mümkündür. Aynı şekilde, 2018 seçimlerinde de hareket, oylarını %7 daha arttırmayı başarmış ve böylece parti kendi içerisinde Guiseppe Conte'yi başbakanlığa taşıyabilmiştir. Her ne kadar iki seçimde net bir başarı elde edilmiş olsa da, kurumsallaşmanın tamamlanamaması ve istikrarsızlık ortamının çözülememesi gibi sebeplerden hareket, son yapılan 2022 seçimlerinde hareket büyük bir düşüş yaşayarak %15 oy almıştır. (Biorcio, Sampugnor, 2019) Bu süreçte, Draghi hükümetinin başarısızlığı ve Meloni'nin konumuyla İtalyan aşırı sağının yeniden ivme kazanması kritik bir eşiktir.

3.3) İtalya'da Aşırı Sağın Yeniden Zaferi: Giorgia Meloni Örneği

Yukarıda çeşitli unsurlarca altı çizilen İtalyan siyasal istikrarsızlık ortamı, seçim sistemindeki eksiklikler, hükümet kuramama durumları ve dahası pandemi ve göçmen krizi gibi uluslararası

sorunların varlığı, İtalyan toplumunu gündem güne radikalleştirmekte ve hoşnutsuz hale getirmektedir. Bu radikal ortam, doğası gereği radikal çözüm vaat eden politikacıları beslemektedir. Giorgia Meloni'nin iktidara yürüyüşünün başlangıcı en temel ölçüde bu yaşanan buhran ortamı ve onun bu süreçte hükümet içerisinde yer alabilme yetisi bulunmasına rağmen ana muhalefet olmayı tercih etmesiyle başlatılabilir. Meloni, İtalyan siyasetinde daha çok genç bir figür olarak görülebilir. Ancak geçmişte henüz daha 31 yaşında iken Berlusconi hükümetinde Gençlik Bakanlığı yapmış bir figürdür. Meloni'nin daha gençliğinden itibaren aktif politikada olduğu, hatta gençliğinde bir diğer köklü aşırı sağ oluşum olan İtalyan Toplumsal Hareketi'nin gençlik örgütlenmesinde yer aldığı bilinmektedir.

İtalya'da iktidarın yeniden aşırı sağın eline geçmesinden Meloni'nin tavrı ve İtalyan siyasi ortamının durumu iyi anlaşılmalıdır. 2008'den Meloni'nin başbakanlığına kadar, İtalya'da göreve gelen 6 başbakanın da seçilmiş değil atanmış olması mevcut siyasi (İgnazi, 1992) (Georg-Betz, 1998) yapının çıkmazlarını ortaya koymaktadır. Seçim ittifakları ve siyasi kutuplaşma ortamında partiler arasında geniş oy dağılımı sebebiyle, hükümet kurma işlevi çoğu zaman aksamış ya da kurulan ittifaklı hükümetler kısa süreli olmuştur. Meloni, 2008'den bu yana ilk seçilmiş başbakan olarak tanımlanabilir. Bu siyasi çözümsüzlük ortamı ve son hükümetin çökmesi aşırı sağın elini kuvvetlendirmiştir ve bunun sonucunda İtalya'nın ilk kadın başbakanı sağ ittifakın en çok oy alan figürü olarak başbakan olmuştur. Bu süreçte, Rusya - Ukrayna krizi sonrası euro bölgesinin yaşadığı enflasyonist ortam, İtalya'nın pandemide verdiği başarısızlık ve AB'nin yetersizliği, ek olarak hem Avrupa'ya hem de özellikle İtalya'ya gelen yoğun göç dalgasının yarattığı sonuçlar, siyasi istikrarsızlık ortamında aşırı sağın taşıdığı dinamiklere oldukça elverişli bir ortamı doğurmuştur. Meloni'nin bu problemlere karşı olarak bizzat ana söylemlerini inşa ettiğini söylemek mümkündür. Covid – 19 sürecindeki şüpheli çıkışları, AB karşıtı söylemleri, göçmen politikaları hakkındaki engelleyici vaatleri sorunların tam zirve noktasında, Meloni ve aşırı sağın bir alternatif olarak görülmesine zemin oluşturmuştur. Aynı şekilde, Meloni'nin partisi *Fratelli d'Italia* (İtalya'nın Kardeşleri), Draghi hükümetinde yer almayıp ana muhalefet olmayı tercih etmiş ve bu durum hükümetin sorunlarının bir parçası olmamalarına yol açmıştır. Bu noktada 'İtalya'da aşırı sağ nasıl zafer elde etti?' sorusunu anlamak için bu siyasi ortam ve Meloni özelinde partisi İtalya'nın Kardeşleri'nin konumunu iyi anlamak gerekmektedir. Meloni'nin kampanya süresince büründüğü AB karşıtı tavır, piyasa aktörleri tarafından endişeyle karşılanmış, kendisini faşist olarak tanımlamaktan kaçınması pek çok araştırmacı için soru işaretine sebep olmuştur. Bu noktada Meloni özelinde kurt postuna girmiş koyun mu yoksa koyun postundaki kurt mu

olduğu yani, yer yer sert tavırlarla kitleleri konsolide edene kadar ılımlı bir lider mi olacağı yoksa sert tavırlarının daha sadece bir başlangıç olup daha da sertleşeceği henüz belli değildir. (Newell, 2022) Sağ popülizmin en çok karşılık bulduğu süreçte, aşırı sağın 2022 ve sonrası için kendini ne ölçüde konumlandıracağı ve ne tür refleksler vereceği bir merak konusudur. Her iki ihtimalde de İtalya’da aşırı sağın Meloni figürü üzerinden uzun yıllar sonra en net başarısını kazandığını ve bu başarının ardında küresel siyasal ortamın etkisinin varlığını ifade etmek isabetli olacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak, yukarıda ifade edilen somut unsurlarca Avrupa’da aşırı sağ son 30 yıldır ciddi bir ivme içerisindedir. Bu ivmenin kazanılmasında küresel piyasa aktörlerinin ulus devlet sürecini baltalayan ve ulus ötesi varoluğu daha anlamlı kılan çabalarının varlığı oldukça kritiktir. Ulus devletlerin kendini savunma mekanizması, Avrupa özelinde sağ popülizm ve aşırı sağ ile somutlaşmıştır.

Bu noktada, şirketokrasinin artışı, uluslararası kuruluşların ulus devlete olan müdahaleci ve enerji, sanayi gibi alanlarda kısıtlayıcı tavırları bir savunma mekanizmasına ve sisteme olan karşılığa yol açmıştır. Bu rahatsızlık birtakım sol aygıtlar tarafından da dillendirilse de, Avrupa’da aşırı sağ ile öznelleşmiş gibi gözükmemektedir. Bu noktada, aşırı sağın ne olduğunu anlamlandırmak nereye doğru gideceğini anlamamız açısından önemlidir. Aşırı sağ hem siyasal parti olarak pek çok ülkede ortaya çıkmış hem de siyasal partilere ek olarak ‘Pegida Hareketi’ gibi birtakım toplumsal örgütlenmelerle de var olmuştur. Makalenin başında ifade edildiği radikal ideolojiler en çok radikal ortamlarda taraftar bulmaktadır. 2001 sonrası dönemde artan güvenlikçi politikalar, 2008 ekonomik krizi, pandemi ve göçmen krizleri gibi uluslararası sorunların Avrupa’ya anormal zamanlar yaşattığı açıktır. Bu anormal durum, içerisinde zaten hoyratlığı ve sistem karşılığını barındıran aşırı sağ görüşleri beslemektedir. Özellikle Rusya Ukrayna krizi sonrası AB’ye azalan güven, bu durumu daha da pekiştirmiş ve İtalya’da aşırı sağın yeniden iktidara geliğu, dış koşullar göz önüne alındığında bu ortamda gerçekleşmiştir.

Popülizmin bir siyasal propaganda aracı olarak 21. Yüzyılın en önemli aygıtı haline gelmesiyle aşırı sağın varlığı sağ popülizmi etkilemiş, sağ popülizmde aşırı sağı dönüştürmüştür. Bu noktada, sağ popülist ifadelerin dillendirilmesi anormal zaman olarak ifade edilen dönemlerde, iktidar olamasa dahi aşırı sağ partilerin kamu politikalarından, propaganda araçlarına kadar pek çok ifadeyi etkilediğini ve söylemsel iktidarını sağ popülizmle taçlandırdığını ifade etmek gerekir. Bu ortam, aynı zamanda Avrupa’da bir siyasal transformasyonu doğurmuş ve bu ölçüde

radikalleşme aşırı sağa olan talebi de artırmıştır. Fakat bu noktada, sorulması gereken asıl soru aşırı sağ partilerin böylesine karşıtlık barındırmasına rağmen demokratik ortamda ne ölçüde var olabilecekleri ve demokrasiye bir tehdit yaratıp yaratmayacakları olmalıdır.

Aşırı sağ gelenek, geleneksel anlamda pek çok ülke özelinde demokratik çözüm karşıtı bir profil sunmaktadır. Açık olarak sunmasa dahi, aşırı sağın temel sahip olduğu yabancı karşıtlığı, refah şovenizmi gibi unsurlar demokrasinin en temel unsuru olan eşitlik ve özgürlük ilkelerini tehdit etmektedir. Bu ortamda, aşırı sağın demokrasi için bir tehdit oluşturduğu ve uzun vadede demokratik kurumsallaşmaya zarar vereceği söylenilebilir. Ancak unutulmaması gereken husus, aşırı sağ partilerin de düzen içinde iktidara yaklaştıkça düzen tarafından sindirilip dönüştürüldükleridir. Yani aşırı sağ partiler, gücü elde etmek adına ılımlı anlamda bir dönüşümden geçmekte ve bu dönüşüm zannedildiği gibi gizli ajandaların korunduğu şekilde değil, organik bir şekilde gerçekleşmektedir. Aşırı sağ mevcut iktidarları, söylemi ne kadar etkileyip dönüştürüyorsa, mevcut sistem de aşırı sağı bir o kadar dönüştürmektedir. İtalyan siyasal hayatında, aşırı sağ İtalyan Toplumsal Hareketi'nden Milli İttifak'a olan ılımlı geçiş bu dönüşümü oldukça iyi özetlemektedir. Aynı şekilde günümüze geldiğimiz aşırı sağ, sonuç olarak İtalya'da iktidar olabilmeyi başarmıştır. İkinci Dünya savaşı öncesi yaşanan acı tecrübelerden sonra bugün yine aşırı sağın iktidara gelmesi bizlere ortamın ne ölçüde değiştiğine ve siyasi dönüşümün hangi yönde olduğuna dair pek çok işaret sunmaktadır.

Küreselleşen ortamın ve Neo-liberal piyasa tecrübelerinin yarattığı birtakım sorunların siyasetin doğası gereği sol ideolojiyi beslemesi beklenmektedir fakat görüldüğü üzere bu durum Avrupa'da aşırı sağı yükseltmektedir. Bunun nedeni, neo-liberal düzenin yalnızca ekonomik sorunlara neden olmaması, bunun yanında toplumsal, kültürel, siyasal anlamda pek çok alanı dönüştürmesidir. Bu noktada, aşırı solun ekonomi ve sınıf mücadelesi esaslı çözüm pratikleri yetersiz kalmış ve beklenen ivme sağ popülizme kaymıştır. Aşırı sağ bu noktada, dönüşüme çok daha uyum sağlayabilmiş ve post modern siyasal aygıtlarla karşılık dönüşüm ilişkisine girmiştir. Bu dönüşümün en iyi örneği; son kazanılan 2022 seçimlerinde İtalya'nın Kardeşleri'nin seçim zaferidir.

Bu gibi sebeplerden, aşırı sağ temel olarak demokrasi için bir tehdittir fakat demokrasi içinde var olabilmek için demokratikleşmeye de mahkumdur. Üstelik günümüz çağı, 1930'lardan çok daha ileri seviyede bir demokratik kurumsallaşmayı barındırmaktadır. Bu kurumsallaşma, aşırı sağ ve demokrasi kutupları arasında bir denge mekanizması görevi üstlenecektir.

Kaynaklar

Antonio Gramsci, *Selections from Political Writings (1910-1920)*, (trans. John Mathews), (sel. and ed. Quintin Hoare), University of Minnesota Press, 1st. Published, Minneapolis 1990, s. 372- 373

Betz, H. G. (1993). The Two Faces of Radical Right-Wing Populism in Western Europe. *The Review of Politics*, s. 663-685.

Celep, Ö. (2009). *Aşırı Sağ ve Demokrasi*. İstanbul: TASAM Yayınları.

Georg-Betz, H. (1998). *Against Rome: The Lega Nord*.

GENÇKAYA, Ö. F., & Şençelebi, C., (2021). İTALYA'DA SEÇİM SİSTEMLERİ, SEÇİM KOALİSYONLARI VE SEÇİMLER: 1993-2018. *Yasama Dergisi* , no.43, 11-60.

Howard, M. M., (2001), "Can Populism be Suppressed in a Democracy?", *East European Politics and Societies*, Vol.14, No.2, pp.18-32.

İgnazi, P. v. (1992). New and Old Extreme Right Parties: The French Front National and the Italian Movimento Sociale. *European Journal of Political Research*, s. 101-121.

Mudde, Cas. (2000) *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press

Mudde, C., (1999), "The Single-issue Party Thesis: Extreme Right Parties and the Immigration Issue", *West European Politics*, Vol. 22, No.3, ss. 182-197.

Newell, J. (2022, nisan 14). Italy in the Autumn of 2022: a country in mezzo al guado. *Contemporary Italian Politics*, s. 397-401.

Paxton, R. O. (1998). *The Five Stages of Fascism*. *The University of Chicago Press*, 1-23.

Rosenberg, S. W. (2020). Democracy's Final Act? *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development* , s. 34-59.

Sampugnaro, R. B. (2019, Ocak 11). Introduction: The Five-star Movement from the street to local institutions. *Contemporary Italian Politics*, s. 5-14.

Sartori, G. (1978). *Parties and Party Systems: A Frame Work for Analysis*. Cambridge University Press.